Ա. Տարի — Թիւ 63

Ուրբաթ, 1 Հոկտեմբեր 1915

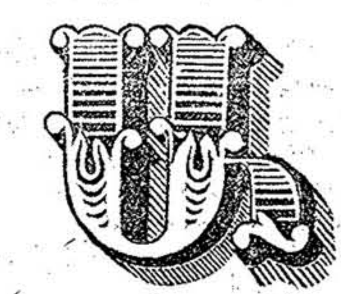
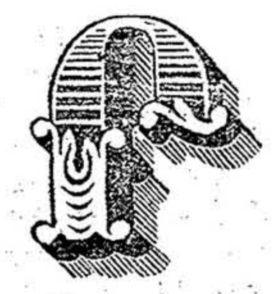
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԵՄ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . . Ղ.Ո.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՖՐ.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱՐԵՒ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԳԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ
Journal AREV
B. P. № 600
Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ԳԱՀԻՐԷԻ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ-ԽԱՉԸ

Գահիրէի Հայ Կարմիր Խաչը, շատ աւելի ընդարձակ հիման մը վրայ կազմուած քան զինք կանխող Աղեքսանդրիոյ և անշուշտ նաև Սուտանի և Շարքիյէի Կարմիր Խաչերը, շատ գնահատելի գործունէութիւն մը ցոյց կուտայ՝ մասնաւորապէս Կիլիկեցի գաղթականներուն Բօր-Սաիտ հասնելէն ի վեր։ Մինչդեռ Կովկաս «սանիտարական միսիոն» մը ղրկելը, թէեւ գեղեցիկ և օգտակար, բայց մեր պայմանները նկատի առնելով՝ նոյնքան ալ պերճանքի գործ մը պիտի ըլլար, օգուտը ծախքին հետ անհամեմատական, — հո՛ս պատերազմէ ելլող մեր այս միւս եղբայրներուն և քոյրերուն հանդէպ իր դերը նախախնամական ըլլալու կոչուած է և պիտի ըլլայ՝ երբ հետզհետէ աւելի ընդարձակէ իր օգնութեան միջոցները։

Գործը ինքնին այնքան գեղեցիկ է և իր ծառայութիւնները — նուիրեալ առաքումէ՝ զատ հիւանդապահուհիներու և ուրիշ աշխատողներու ներկայութիւնը Բօր-Սաիտ — այնքա՛ն խօսուն են ինքնին, որ այս կամ այն մասնաւոր խնդրին համար իրեն եղած կամ ըլլալիք քննադատութիւնները չեն կրնար իր արժանիքը պակսեցնել, ո՛չ ալ ժողովրդային համակրութիւնը պաղեցնելու պատճառ ըլլալ։ Ասիկա կ՚ըսենք՝ որովհետեւ ունինք մէկ քանի դիտողութիւններ, աւելի իր վարչական գործունէութեան և մասնաւորապէս մեզի հետ իր գործելու եղանակին մասին։

Մինչև այսօր մենք չենք գիտեր, օրինակի համար, թէ որո՛նցմէ կազմուած է իր Վարիչ Մարմինը, մինչդեռ օրէնք է որ նոր հաստատուած Մարմին մը ինքզինք ծանօթացնէ մամուլին, եթէ ոչ ուրիշ բանի՝ գէթ անոր համար որ յառաջիկային յարաբերութիւն պիտի ունենայ անոր հետ։ Ուրիշ տեղ տեսանք այդ ցանկը՝ որ շատ կը նմանէր զեկուցումի մը։ Անոր կազմին մէջ մէկէ աւելի բարեկամներ ունենալով, ո՛չ և է դիտում չվերագրեցինք մեզի չղրկուելուն, այլ ըսինք թէ մոռացումի մը արդիւնք է։ Աւելցնե՛նք թէ մեր կողմէ, լսելով իր կազմութիւնը, փութացած էինք զայն շնորհաւորել «Արև»ի օգոստոս 4ի թիւով։

Անկէ վերջ, «Արև»ի օգոստ. 25ի համարին մէջ ծանուցած էինք թէ Մարսէյլէն Տ. Միհրան Թէքէեանի մեր տրամադրութեան տակ դրած 200 ֆր.ի գումարին 100 ֆր.ը՝ Գահիրէի և 100 ֆր.ը՝ Աղեքսանդրիոյ Կարմիր-Խաչին կը յատկացնենք, նուիրատուին մեր կամքին թողած ըլլալով անոր գործածութիւնը։ Արդ, կը ցաւինք ըսել որ մինչեւ այսօր ամիս մը և քանի մը օր անցած է ու Գահիրէի Կարմիր-Խաչը դեռ մեզի պահանջած չէ այդ գումարը, զոր՝ պզտիկ թէպէտ՝ բայց արհամարհելու իրաւունք չունէր կարծենք, մանաւանդ այս միջոցիս։ Վերջին անգամ քիչ էր մնացեր որ երկրորդ յատկացումով մը «Արեւ»ի հանգանակութեան մէջ թափէինք զայն, երբ Առաջնորդ Սրբազանն ու մեր Ֆէրմանեան բարեկամը որոնց հաղորդեցինք այս դիտաւորութիւննիս՝ խնդրեցին այդ բանը չընել ու քանի մը օր ալ սպասել ստացագրին։ Անկէ ի վեր ալ սակայն՝ տասնըհինգ օր անցաւ։

Գահիրէի Կարմիր-Խաչը, մեր շատ մը նորակազմ Մարմիններուն պէս, մեզի կը թուի թէ աշխարհի պատմութիւնը իրմով սկսած կը կարծէ և այս պատճառաւ ալ՝ ուրիշ համանպատակ Մարմիններու հանդէպ քիչ մը արհամարհոտ և ծայրայեղօրէն ալ դիւրազգած ցոյց կուտայ ինքզինքը։ «Մեզի կը թուի թէ» ըսինք, որովհետեւ Գահիրէի մէջ վերջերս անցած-դարձածին մասին միւս բարքին ո և է մէկէ մը ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ լսած ըլլալով և ամէն վստահութեան արժանի բարեկամի մը՝ Արշակ Ֆէրմանեանի բոլոր պատմածներուն ալ հաւատալով հանդերձ, սա՛ համոզումը գոյացուցինք... թէ մտրակ մը ուղղ չինուած է, և թէ այդ մտրակէն խայթուելով է որ ուրիշ բարեկամ մը՝ Պ. Թորգոմ Ֆիչէնկճեան, ինքզինքին թոյլ տուած է նախատական երկտողով մը վերադարձնել իրեն ղրկուած սինեմայի ներկայացման մը տոմսակը՝ այն պատճառաւ որ հոն ծանուցուած էր թէ հասոյթը «Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ» պիտի գործածուի Բօր-Սաիտի գաղթականներուն։ Գահիրէի ոսկերիչները դէմը չե՞լլա՛ն Պ. Ֆիչէնկճեանի՝ որ քիչ մըն ալ անունին բերմամբ — noblesse oblige — հուր և բոց պիտի ժայթքէր՝ բարեբախտաբար չայրող տեսակէն՝ իրենց դէմ, և որ համոզուած է թէ Գահիրէի Կարմիր-Խաչը կազմուելէն ի վեր ուրիշներ իրաւունք չունին բարեգործութեամբ զբաղելու, անոնք ընկղմած, սուզած են արդէն, և պէտք է փութան ժառանգութիւննին Կարմիր-Խաչին յանձնելու՝ Պ. Ֆիչէնկճեանն ալ liquidateur կարգելով...։ Մեր եռանդոտ բարեկամը, սակայն, աւելի լաւ կ՚ընէր և իր հաշուեգէտի տաղանդին ալ աւելի յարմար բան մը ըրած կ՚ըլլար՝ եթէ իր պատկանած Մարմին տրամադրութեանը ներքեւ դրուած վերոյիշեալ նուէ՛րը գանձելու հոգ տանէր...։

Բայց Գահիրէի Կարմիր-Խաչն երա՛ւ-երա՛ւ կը նկատէ թէ աշխարհք իրմով կ՚սկսի։ Իր անունը արդէն կը յայտնէ ատիկա. «Հայ Կարմիր Խաչ». ուրտեղի՞. — չիկայ։ Հոգ չէր՝ եթէ իրմէ առաջ ուրիշ մը կազմուած չըլլար իրմէ քիչ հեռու Աղեքսանդրիոյ մէջ՝ որ ներկայ Հ.Կ.Խ. երու առաջինն ըլլալուն հակառակ՝ համեստօրէն «Աղեքսանդրիոյ» բառը կցած է անունին։ Կ՚ընդունինք որ ընդարձակագոյն գետնի մը վրայ, շատ ազնիւ կամեցողութիւններով մէջտեղ ելաւ Գահիրէինը, կ՚ընդունինք որ փափաքելի է ամէնուն միացումը և շատ ալ յարմար պիտի ըլլայ որ Գահիրէինը կեդրոնը դառնայ ամէնուն, բայց՝ նոյն իսկ այդ փափաքին իրականացմանը համար՝ արդեօք ա՞յս էր լաւագոյն միջոցը։

Անցնինք սակայն... ըսելէ ետք որ հակառակ «Ցուսաբեր»ի մէջ Գահիրէի Կարմիր Խաչը պաշտպանող — ո՞րի դէմ — տիկնոջ մը ամբաստանութեան՝ մենք հրատարակած ենք իր դրօշին օրհնութեան նկարագրութիւնը, իր բոլոր զեկուցումները և կոչերը բացի մէկէն՝ որ շատ երկար և իր ուրիշ մէկ կոչին հետ միասին ղրկուած ըլլալէն զատ, նաև մեզի կը հասնէր ուրիշ տեղ հրատարակուելէն օր մը վերջը... և թէ ոչինչ կայ անկէ զատ՝ որ մեր կողմէ կարենայ դժկամակութիւն մեկնուիլ իրեն հանդէպ...։ Եւ վերի գրուածներն ալ պիտի չգրէինք՝ եթէ քիչ մը Վարչութեան անհոգութիւնը, քիչ մը Պ. Ֆիչէնկճեանի ան... սանձութիւնը և քիչ մըն ալ այդ տիկնոջ ամբաստանութիւնը մեզ չստիպէին ատոր...։

Կանխաւ ըսինք և հարկ չկայ կրկնելու՝ թէ Գահիրէի Կարմիր-Խաչը գերազանցապէս օգտակար մարմին մըն է և մեր բոլոր համակրութիւնը կը վայելէ ու պիտի վայելէ՝ ցորչափ չարունակէ օգտակար ըլլալ։

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՆՈՐԸՆՏԻՐ «ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑ»ԻՆ Ա. ՆԻՍՏԸ

Չորեքշաբթի երեկոյ Ս. Առաջնորդ Հօր նախագահութեամբ տեղւոյս Առաջնորդարանին մէջ գումարուեցաւ նորընտիր «Նպաստամատոյց Մարմին»ին Աղեքսանդրիոյ անդամներուն առաջին նիստը։ Դիւանի ընտրութիւն կատարուելով ընտրուեցան Տեարք Ա. Կամսարական՝ ատենապետ, Գ. Սարգիսեան՝ գանձապետ և Կ. Սէֆէրեան՝ ատենադպիր։

Ժողովը իր այս նիստին մէջ կարգ մը խորհրդակցութիւններ կատարեց։

ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

1) Ֆրանս. «...» ազատարար մարտանաւին սպաներէն Տիրան Թէքէեանի նկարագրութիւնը Սուէտիոյ ապստամբներուն ազատման պարագաներուն վրայ։

2) Ֆրանս. ճակատին վրայ կռուող Գանատական բանակին երկու հայ ենթասպաներուն լուսանկարը։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՀԱՅՈՑ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Իտալ. Հիւպատոս Պ. Կօրինիի մէկ նոր նամակը. — Անլսելի հրէշութիւններ։

Ամբողջ մամուլը ամիս մը առաջ արտատպեց Տրապիզոնի վերջին իտալական հիւպատոս Պ. Կօրինիի Մեսաճերօի մէջ հրատարակած հրէշային տեղեկութիւնները՝ տեղւոյն Հայոց վախճանին մասին։ Անհաւատալի այդ մասին ուրիշ քանի մը մանրամասնութիւններ ալ, գրուած նոյն ինքն Պ. Կօրինիի կողմէ մեր Մալէզեան բարեկամին՝ ի պատասխան նամակի մը զոր Մալէզեան ուղղած էր Հռոմ, խնդրելով Պ. Կօրինիէ որ հաճի իմացնել ինչ որ գիտէ իր քրոջ՝ Տիկին Կայծակ Արապեանի, քեռայրին և հինգ փոքրաւոր քեռորդուհիներուն վրայ՝ որոնք Տրապիզոն հաստատուած և հոն էին անոր եղելութիւններուն պահուն։ Պատասխանը, որմէ քանի մը հատուածներ կը ներկայացնենք ստորև, «խենդեցուցիչ» է՝ ինչպէս կը գրէ մեզի Մալէզեան և մենք արդարև բառ չենք գտներ՝ մեր ազգային անհուն աղէտին սուգին մէջ՝ այս անձնական անարգու հարուածին ալ համար զինքը և իրեններ մխիթարելու...

Հռոմ, 21 Սեպտ.

... Կը ցաւիմ որ կարող չեմ Ձեզի լաւ լուրեր տալու Պետի փափաքէի խուսափիլ այս տխուր հարկէն, բայց չեմ ուզեր երկարել Ձեր մտահոգութիւնն ու տառապանքը։

Լաւ կը ճանչնայի Արապեան ընտանիքը...։ Պ. Կայծակը և Տիկին Մարին ներսէսը տարագրուեցան 1915 յունիսի վերջերը։ Բացառաբար Տիկինին շնորհուեցաւ ճամբուն մէկ մասը կառքով երթալ. Պ. Կայծակը հետիոտն էր։

Իրենց մեկնելէն ետք ո՛չ մէկը այլ ևս բան մը լսեց. ո՛չ ոք կրնայ ըսել թէ ո՞ւր կը գտնուին, ո՞ղջ են թէ մեռած։ Դժբախտաբար, 99 առ 100 հաւանական է որ մեռած ըլլան՝ որովհետեւ մեծամասնութիւնը ճամբուն վրայ ջարդեցին, մինչ մնացողները կը մեռնէին յոգնութենէ, անօթութենէ կամ տանջանքներէ։ Կրնայ պատահիլ սակայն որ Պ. և Տիկ. Արապեանները բացառապէս ողջ մնացած ըլլան. պէտք է մխիթ յուսալ։

... Գալով տղայոց, չեմ կրնար որոշ բան մը ըսել։ Ինծի պատմեցին թէ զանոնք բաժնած են Թուրք լաւ ընտանիքներու մէջ և բնականաբար թրքացուցած են։ Ապահով եմ որ չտեսայ անոնց մեկնումը և կը հաւատամ թէ Տրապիզոնի մէջ կամ այլուր՝ իսլամացուած կ՚ապրին...։ Եթէ հանդարտ ու դոհ կեցած չեն, իմ մեկնելէս ետք միւսներուն բաղդին ենթարկած են զանոնք։ Շատ դժուար պիտի ըլլայ անոնց վիճակին մասին ճշմարտութիւնն իմանալ։

Ձերդ, ևն.

Այս նամակին պարունակած տեղեկութիւններուն վրայ պէտք է աւելցնել դարձեալ հետեւեալները՝ նոյն տեղւոյն Տրապիզոնի Օսմ. Պանքային քաշիէն (Գալստաղցի) կողմէ տրուած։ Յիշեալը Պ. Կօրինիի հետ մեկնած է Տրապիզոնէն և այժմ Գահիրէ կը գտնուի՝ ուր Մալէզեան տեսակցած է հետը.

«Պոլսէն հրամանը գալուն առաջին գիշերը 40ի չափ ծանօթ կուսակցականներ և մտաւորականներ ծովը կը թափուեն, «ծովի ճամբով աքսոր պիտի ղրկուին» ըսելով։ Տրապիզոնի հայ չի մնաց, բացի Օսմ. Պանքայի 2 պաշտօնեաներէ որոնք ևս պիտի ղրկուին՝ երբ Պոլսէն իրենց տեղը ուրիշներ հասնին։ Փոքրիկները իսլամացուած և իսլամ ընտանիքներու յանձնուած են։ Լացողները և անհանդարտները սրախողխող կ՚ընեն։ Հայերը մեկնելնուն պէս՝ իրենց տուները գրաւուեցան։ Գործին գլուխը Ֆօմիչէին անդամները կեցած են։ Տարագրուողներուն թոյլ չտուին ո՛չ դրամ, ո՛չ հագուստ և ոչ ա՛լ ուտեստ առնել։ 500 հայ զինուորներ ևս զինաթափուելէ վերջ տարագրուած և ճամբան ջարդուած են։ Գալով միւսներուն՝ նոյնպէս ամբողջովին ջարդուած ըլլալու են՝ քանի որ մինչև 6 ժամ, Ճէվիզլիքէն (Կիւմիւշխանէի ճամբուն վրայ՝ որ միակն է) առնուած լուրերը կը հաստատեն թէ գիւղացիները տեսած են խումբ-խումբ տարագիրները, մինչդեռ անկէ անդին ոչ մէկ գիւղացի տեսած է անոնց անցնիլը։ Ի փոխարէն, Նէյլ-Տէյիրմէնի գետը ամէն օր դիակներ իջեցուցած է ծովը, խոշտանգուած և բոլորովին մերկ, ու կիներու ծիծերը կտրուած...։»

Ո՛վ Հայուն Աստուածը, արդեօք Տաճկին Աստուածը քե՞զ ալ մեռցուց...։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿՈՒԼՕՂԼԵԱՆ

Նա ալ գնաց Աճէմխաչօյեանի հետ՝ էջմիածնէն եկողները պատմեցին իր տխուր վախճանը օտար երկինքի տակ, գաղթականի ողբալի պայմաններու մէջ։

Ո՛վ կը ճանչնայ Յովհաննէս Կուլօղլեանը, Վանեցիներէն ի զատ։ Նա չըռնդի մարդ չէր, նա պարզութեան, համեստութեան, անթերի անկեղծութեան մարմնացումն էր և այդ պատճառով իր սիրելի Վանը, իր գուրգուրանքի առարկան կազմող և իրմով հետաքրքրուող վանեցին միայն կ՚ըմբռնէ, թէ ի՛նչքան մեծ է իր «պարոն Օհաննէսի» կորուստը։

Կուլօղլեան յաջողագոյն աշակերտներէն է եղած այն դպրոցին, որ այնքան մեծ դեր է կատարած Վասպուրականի վերածնութեան գործին մէջ, Փորթուգալեանի վարժապետանոցին, ուր ստացած կրթութիւնը, կատարելագործելով անդուլ ինքնաշխատութեամբ՝ զինք Վանի և թերևս Թուրքահայ մտաւորականութեան առաջին գծին վրայ կը պահէին միշտ, չնայելով որ տկարակազմ Պ. Օհաննէս 50 և աւելի տարիներու բեռ մը ունէր իր ուսերուն վրայ։ Ինչպէս Փորթուգալեանի բոլոր աշակերտները, Կուլօղլեանն ևս մասնակցած է մեր ամենահին քաղաքական կուսակցութեան — Արմէնականութիւն — գտնուելով իդէօլօգի, պրոպագանդիստի դերի մէջ, և երբ 1896ի կոտորածին մէջ նա զոհ տուաւ հարիւրաւոր գաղափարակից ընկերներու հետ և իր եղբայրը, նա խոր խոցուեցաւ անկէ եւ գրեց բոլոր վանեցիներուն ծանօթ իր սիրուն պօէմը, որ յետոյ տպուեցաւ 2 տարի առաջ «Վանտոսպ»ին մէջ։ Սակայն նա չարունակեց մնալ իր համոզումներուն և իղձերուն հետ և իր կողմէ հնար եղած քարոզական օժանդակութիւնը չխնայեց Արմէնական և յետոյ Սահմ. Ռամկավար կուսակցութիւններուն, ամէն անգամ երբ պէտք եղաւ։ Նա համոզուած էվօլիւսիոնիստ էր։ Ազգային բարքերու թեթեւութիւնն և ախտաւորութիւնը, սիստեմատիկ և լուռ գործունէութիւնը փոխարինող ինքնախաբ աղմկարարութիւնը, փոխ առնուած, միջավայրին անհամապատասխան գաղափարներու որդեգրումը՝ դէմ էին բոլորովին իր մաքուր զգացումներուն, համոզումներուն և համակրութեան, և նա այդ բոլորի դէմ կ՚արտայայտուէր հասուն մտքերով, պատմական և իմաստասիրական կուռ փաստերով, այնպէս որ իր հետ վիճաբանողը գրեթէ միշտ համոզուած կը հեռանար իրմէ, եթէ ի հարկէ համոզուիլ կ՚ուզէր։ Պ. Օհաննէս ծա-

նօթ էր ֆրանսերէնի, իմաստասիրութեան և ընդհանուր ու ազգային պատմութեան, ըլլալով միանգամայն քաջահմուտ հին և նոր հայերէնի։ Իր ամբողջ ասպարէզը ուսուցչութիւնն է եղած։ Եղած է անօրէն Ցայնկոյններու, Վարագի, կեդրոնականի և ուրիշ դպրոցներու. վարած է ուսուցչական պաշտօնները Վանի գրեթէ բոլոր դպրոցներու մէջ. պաշտօնավարած է նաև Բաղէշի մէջ և հասցուցած է մի քանի սերունդներ, որոնք սիրած են զինք, առանց խտրութեան, իր մաքուր, ուժեղ հայրենասիրական զգացումին, իր անկեղծութեան, համեստութեան և իր լայն զարգացման համար։

Եղած է. Վանի «Վանտոսպ» շաբաթաթերթի աշխատակիցը, նաև թղթակցած է երկար տարիներ զանազան հայերէն թերթերու։

Վանի վերջին 30օրեայ կռիւներուն՝ նշանակուեցաւ զատական մարմնի անդամ, իսկ անկէ վերջ նորակազմ կառավարութեան մէջ իրեն յանձնուեցաւ նպաստամատոյց մարմնի նախագահութիւնը. յետոյ եղաւ անդամ «Եղբայրական Օգնութեան» Վանի մասնաճիւղին, երբ այս վերջինը յաջորդեց «Նպաստամատոյցին»։ Եւ այսօր այդ պատուական գործիչը, այդ կենդանի վկան մեր ազգային վերջին կէսդարեայ վերածնութեան, մայր հողի կուրծքին վրայ բուսած այդ ինքնատիպ մտաւորական գործիչը, իր դժբաղդ, վաստակաբեկ մարմինը 8օրեայ անտանելի տառապանքներու մէջ Կովկաս նետելէ յետոյ կը մեռնի խեղճութեան և զրկանքի մէջ, հեռու դուրգուրացող սրտերէ, թողլով անոք այրի մը և մի քանի որբեր, զորս հազիւ կրնար ապրեցնել իր հասակին այլևս անհամապատասխան ուսուցչական ծանր զբաղումներով։ Հանգուցեալը ունէր ինքնուրոյն և թարգմանական զանազան աշխատութիւններ, որոնք 'անտիպ կը մնան. նա մտադիր էր մանաւորապէս գրելու Վասպուրականի վերածնութեան և յարակից դէպքերու պատմութիւնը սկսելով Խրիմեանի գործունէութեան օրերէն. իսկ այժմ ի՜նչ կորսուեցաւ այդ բոլորը. ի՜նչ անփոխարինելի կորուստ։

(Մշակ) Վ. ՓԱՓԻԿԵԱՆ

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ
ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

— Բաղ. Վարչութեան արդամ իշխ. Ա. Մ. Արղութեան. Երկայնաբաղուկ բժշկա-սանիտարական յանձնաժողովի հետ միասին դիտեց փախստականների ապաստարանը, որ գտնւում է Սարուբթալօյում, ուր և վերջին ժամանակներս նկատուել են խոլերային դէպքեր։ Դիտելու նպատակն է հիւանդութիւնը հէնց տեղն ու տեղն ոչնչացնել և միջոցներ ձեռք առնել փախստականներին աւելի սանիտարական դրութեան մէջ դնելու։

— Կովկասեան Գլխաւոր Կոմիտէը Երեւանի քաղաքագլխից ստացաւ հետեւեալ հեռագիրը. «Քաղաքում կայ 20,000 փախստականներից աւելի, որոնք տեղաւորուած են եկեղեցիների բակերում, փողոցներում, այգիներում բաց երկնքի տակ։ Անթիւ հիւանդներ կան, մեծ թւով մահացութիւն։ Քաղաքի սանիտարական դրութիւնը փախստականների լցւելու պատճառով աւելի է վատթարացել։ Քաղաքային սայլերը անկարող են քաղաքը մաքրել։ Խնդրում եմ չուշացնել յատկացված գումարը»։

Կովկասեան Կոմիտէը Երեւան փոխադրեց 50,000 րուբլի։

— Ս. Յարութիւննանը Դիլիջանից հեռագրում է առաջնորդին. «Մարդիկ ուղարկեցէք Իջեւանից առ այժմ 200 որբ փախստական երեխաներ բերելու։ Հնարաւոր է Դիլիջանում ընդունել նաեւ 300 որբ Կենտրոնական Կոմիտէի և Բարեգործական Ընկ. ծախքով պահելու։ Փախստականները առաջվայ պէս ստանում են օրական 10 կոպէկ։ Ապրում են կիսաքաղց։ Հիւանդանոցը փախստականների համար արդէն բաց է։ Կան 20 հիւանդ։ Ուղարկեցէք մի կամ երկու գթութեան քոյր»։

— Կովկասեան Գլխաւոր Կոմիտէի միջնորդութեամբ թոյլատրուած է երկաթուղիներով փոխադրել փախստական կանանց, երեխաների, ծերերի և հիւանդների։ (Մշակ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԱՐՍԱՓԸ

«Լնիփերն Մէյլ»ի 25 Սեպտ.ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ լուրերը.

— Կ. Պոլսէն տարագրուած Հայերէն այն քիչերուն՝ որ կը վերադարձուէին իրենց տուները՝ լեզուն ու մատները կըտրուած են, որպէսզի անկարող ըլլան իրենց տեսածները պատմելու։

— Պրուսայի Հայոց Առաջնորդը (Պարգեւ վարդապետ) սպաննուած է։

— Հայոց Պատրիարքը քանիցս դիմեց Բ. Դրան ունկնդրութիւն մը ունենալու համար՝ որպէսզի վերջ մը դրուի իր հօտին դէմ գործուած հալածանքներուն, բայց ամէն անգամ իր խնդիրքը մերժուեցաւ։

— Փողոցներու մէջ Թուրքերու լըրբութիւնը Քրիստոնէից դէմ չափ ու սահման չունի։ Թուրք երիտասարդներ խմբովին կը խուժեն Հայերու տուները և ընտրանօք կ'առեւանգեն մանկամարդ կիները։ Նոյն կերպով Թուրք կիներ կ'երթան կը հաստատուին Հայոց տուներուն մէջ՝ տանտէրներուն աչքին առջեւ։ Թուրք սրիկաները փողոցներուն մէջ Քրիստոնեաներուն կ'ըսպառնան ու զանոնք կը նախատեն։ Հաւաստի աղբիւրէ լուր կը տրուի որ մայրաքաղաքին մէջ ալ կոտորածներ տեղի ունեցած են։ Հայերը չեն համարձակիր իրենց տուներէն դուրս ելլալ։ Դուրս ելլողներն ալ շատ հեռու չեն կրնար երթալ, զի յատուկ օրէնքով իրենց արգիլուած է որոշ սահմանէ մը անդին անցնիլ։ Նոր օրէնք մը կ'արգիլէ Հայերուն երկրէն մեկնումը, ի՛նչ տարիքի ու սեռի ալ պատկանին։

— Գաւառներուն մէջ տեղի ունեցող խժդժութիւնները աներեւակայելի են։ Ամբողջ քաղաքներ աւարի տրուեցան և բնակիչները տարագրուեցան։

— Մարզուանի մէջ Հայերուն արգիլուեցաւ իրենց հետ ուտելիք տանիլ. ըսուեցաւ որ ճամբարհին կառավարութիւնը ինք պիտի կերակրէ զիրենք։ Իրենց աչքին առջեւ քաղաքը կրակի տրուեցաւ, բնակիչները տարուեցան արդէն պատրաստուած գերեզմաններու առջեւ և տապարի հարուածներով սպաննուեցան։ Ոմանք փախան, բայց բռնուեցան։ «Մեզ գո՛նէ հրացանով սպաննեցէք», կը պաղատէին ասոնք։ — «Ամենեւին», պատասխանեցին անօրէնները. «գնդակ մը 100 փարա կ'արժէ. դուք այդչափ ալ չէք արժեր. այս կերպ լաւագոյն է»։ Իսկ կիները ծախուեցան Մուսուլի ճամբուն վրայ հանդիպած գիւղերը, այնպէս որ հոն հասնելնուն՝ միմիայն խեղանդամ և տգեղ կիները մնացած էին։

— Միայն ամերիկեան միսիոնարներուն են որ քիչ շատ կը պաշտպանեն Հայերը։ Միսիոնարական տուն մը մէկ քանի հարիւր Հայեր պատսպարած էր, բայց բռնադատուեցաւ զանոնք յանձնել Թուրքերուն, որոնք չէնքէն ներս մտան ու կոտորեցին ապաստանեալները։

— Ամերիկեան դեսպանը, Պր. Մորկընթաու ամէն ջանք ի գործ կը դնէ Հայութեան վիճակը բարելաւելու համար։ Մասնաւորապէս կը ջանայ հրովարտակ մը հրատարակել տալ որով արտօնուի Հայերուն երկրէն դուրս ելլալ՝ մէյ մ'ալ չվերադառնալու պայմանով։ Ո՛չ ոք իրեն չափ մօտէն գիտէ Հայերուն քաշած տառապանքը։ Կ. Պոլսէն հեռացող Հայու մը յայտարարած է. «Թուրքերը որոշած են բնաջինջ ընել ձեր ցեղը»։

— Հայերու բնաջնջումը գլուխ կը հանուի երեք տարբեր միջոցներով — կոտորած, տեղահանութիւն, բռնի խլամացում։ Բովանդակ Թուրքիոյ մէջ միեւնոյն բաներն են որ տեղի կ'ունենան։

— Սեբաստիոյ ամբողջ հայ ազգաբնակութիւնը Մուսուլի կողմերը տարագրուեցան։ Իրենց տուները և խանութները Թուրքերուն յանձնուեցան։

— Կառավարութիւնը 34000 ոճրագործ բանտէն հանելով կազմակերպեց ու զինուորագրեց։ Ահա՛ այս ոճրագործներուն է որ պաշտօն յանձնուած է ընկերանալ հայ տարագրեալներու։ Թափօրներուն, ու գիւղին է գուշակել որ ասոնք ի՛նչ վայրագութիւններ կը գործեն։

— Ծպտեալ տեղեկութիւն ստացուած է Երզրումէն, Բաբերդէն և Երզնկայէն մեկնող հայկական կարաւաններու բաղդին մասին։ Մեկնողներէն շատ քիչերը կրցան հասնիլ յաջորդ կայանները, մեծ մասը կէս ճամբան մեռած ըլլալով անօթութենէն կամ իրենց կրած խոշտանգումներէն։ Շատ տեղեր կիներ և տղաքներ ճամբուն վրայ թողուեցան և Թուրքերու կողմէ առեւանգուեցան։

— Շապին-Գարահիսարի հերոսական դիմադրութենէն վերջ քաղաքը հրկիզուեցաւ, բնակիչները սրէ անցուեցան, ինչպէս նաև շրջակայ գիւղերու բնակիչները։ Ծամբաները, դաշտերը և լեռները ծածկուած են մարդերու, կիներու և տղաքներու դիակներով։

— Ծովեզերեայ քաղաքներու մէջ՝ Կիրասոն, Սամսոն, Օրտու, Ինէպէ, շատերը ստիպուեցան ուրանալ Քրիստոնէութիւնը. ազգաբնակութեան մնացեալ մասը արտաքսուեցաւ։

— Գարտիզանի ու Ատապազարի, ինչպէս նաև Ալպիսթանի, Կիւրինի և Խարբերդի բոլոր հայ բնակիչները տեղահանուեցան։ Հայաբնակ միւս բոլոր քաղաքներուն մէջ բազմաթիւ Հայեր բանտարկուեցան, գլխատուեցան, կախաղան հանուեցան։

— Խիստ արժանահաւատ աղբիւրէ մը հասած տեղեկութեան մը համաձայն, Երիտասարդ Թուրքերը յայտարարած են թէ Թուրքիոյ ապահովութեանը համար անհրաժեշտ է Հայերուն ամբողջական և վերջնական բնաջնջումը և թէ ոչինչ կրնայ զիրենք ետ կեցնել իրենց այս ծրագրէն։

Մ. Տ.

ՓՐԹՈՒԱԾ ԷՋԵՐ
ՏԱՐՏԱՆԵԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

ԺԱ.

Կիրակի է։ Այս առաւօտ հելլէնական նաւակով մը կը մեկնիմ ցամաք, Լէմնոսի ապալեր բլրակներուն վրայ պտոյտ մը կատարելու և գարնան անուշաբոյր օդը ծծելով պահ մը մոռնալու համար նաւուն միօրինակ ու տաղտկալի կեանքը։ Մակուկավարը գլխ Մուտրոս գիւղին առջեւ կը հանէ։ Հոն նաւահանգիստին վրայ կը տեսնեմ ֆրանսական Զուավ զինուորները, ամենքն ալ առողջ ու կայտառ, նաև ցամաք քաշուած եռակայմ նաւերուն մէջ Թուրք գերիները՝ որոնց դէմքը այրեր ու խանձեր է արեւէն, և զգեստնին մաշած ու պատառատուն է։ Կ'անցնիմ իրենց քովէն և գլխ սպայ կարծելով շատեր ոտքի կ'ելլեն։ Սրտի փղձկում մը կ'ունենամ, արգահատանք մը գութի և կարեկցութեան զգացում մը կը պարուրէ սիրտս ու մօտենալով իրենց վրայ պահակ կարգուած զուավ զինուորին, կ'ըսեմ. «Պարոն, արդեօք կրնա՞մ թոյլտուութիւն առնել ձեզմէ, քիչ մը գերիներուն հետ խօսելու համար»։ Զուավ զինուորը զարմանքով երեսս կը նայի ու կ'ըսէ.

— Բայց դուք Անգլիացի էք, պարոն. անոնք Թիւրք են։

— Այո՛, պարոն, բայց ես Թուրքերէն գիտեմ, կը յարեմ իրեն։

— Լա՛ւ, կրնաք խօսիլ, կ'ըսէ զուավ զինուորը, Ֆրանսացիի նրբին քաղաքավարութեամբ ու անուշ ժպիտով մը, և կ'սկսիմ խօսիլ գերիներուն հետ։

— Էֆէնտի՛, կ'ըսէ գերիներէն մին. Աստուած մեզ ազատեց անոնց ձեռքէն։ Երկիրը ոչնչացուցին, մեռցուցին, և հիմակ անիծեալ Գերմանին ձեռքը յանձնած են, որպէսզի զիրենք լաւ մը ոչընչացնէ, հայրենիքի կորիծ երիտասարդութիւնը կոտորելէ յետոյ տէր ու տիրական դառնայ Թուրքիոյ։ Ա՜խ այդ ինվէրը, չէգգիտեր, էֆէնտի, քանի՛ քանի՛ օճախներ մարեց, պատներ ու անմեղ զինուորներ հրացանի բռնել տուաւ Կէլլիպօլուի մէջ։ Մեր վրայ գերման սպաներ կարգած էին. պատերազմի դաշտին վրայ հիւանդ կամ կռուելու անկարող զինուորներ երբ կրակի գծէն կուգային տըղբալով ու ըսելով թէ իրենք հիւանդ են, չեն կարող կռուիլ, գերման սպաներ զանոնք անմիջապէս հրացանի բռնել կուտային։ Թուրքիան մեռա՜ւ. ոչնչացաւ այլեւս։

— Շատ Հայ զինուորներ կը գըտնուին Կէլլիպօլուի մէջ, կը հարցնեմ իրենց։

— Այո՛, կ'ըսէ Այտընցի ծերուկ գերի մը. սկիզբի օրերուն շատ հայ զինուորներ կային մեզի հետ կրակի գծին վրայ, բայց վերջ ի վերջոյ նուազեցուցին զանոնք և անոնց բեռնակրական գործեր յանձնեցին։

— Գո՞հ էք հիմակուան ձեր այս վիճակէն.

— Ինչո՞ւ գոհ չըլլանք, էֆէնտի. ստոյգ մահէն ազատեցանք։ Ֆրանսական կառավարութիւնը շատ լաւ կը նայի մեզի։ Կը տեսնէ՞ք սա վերի բլրակներուն վրայ լարուած վրանները, մենք հիմակ անոնց տակը կը բնակինք։ Ամէն օր մեզի կանոնաւոր ճերպով առատ կերակուր կը տրուի, նաև Ֆրանսացի զինուորները մեզի հետ շատ մարդասիրօրէն ու ազնիւ կերպով կը վարուին։ Երբեմն մեզի թեթեւ գործեր ընել կուտան, և ահա՛ ինչպէս որ կը տեսնէք, հոս եկած ենք ալիւրի պարկեր վերցնելու համար։ Արդէն օրն ի բուն նստելէն կը ձանձրանանք, լաւ է որ քիչ մը գործենք որպէսզի չծուլանանք։»

Ձիս ցամաք բերող Հէլլէն մակուկավարը քիչ անդին Թուրք ուրիշ գերիներուն կարգ մը անվայել խօսքեր կ'ընէ, ըսելով.

— Դուք արժանի էիք այս վիճակին, Աստուած զեզ աւելին պիտի ընէ ձեզի, եւլն.։

Կը սաստեմ զինքը, յունարէն լեզուով ըսելով իրեն թէ գերին աւելի գըթութեան արժանի էակ մըն է, չի վայլեր որ այսպիսի կոշտ ու անկիրթ վերաբերում մը ցոյց տրուի իրենց։

— Իրաւ ես, պարոն, բայց գիտե՞ս անոնք ինչե՜ր ըրին մեզի», կ'ըսէ անզուսպ վրէժխնդրութեամբ ու կատաղութեամբ մը լեցուած Յոյն մակուկավարը։

* * *

Ժամը 9է։ Հիմա գիւղակին մէջ պտոյտ մը կ'ուզեմ ընել, քիչ յետոյ մեկնելու համար դէպ ի ծովահայեաց բլրակները։ Գիւղին պզտիկ շուկան տօնավաճառի մը երեւոյթն է առած։ Հոս սափրիչի խանութներ, հոն պտղավաճառ, նպարավաճառ, անդին սիկարա, չօքօլա և համակի թուղթ ծախող տղաքներ։ Ուրիշ տեղ մը իշավարներ, որոնք վարձու կուտան իրենց էշերը մօտակայ գիւղերը երթալու համար։ Գիւղին շուկան լեցուն է մարդերով, խայտաճամուկ զգեստներ հագած ֆրանսական, անգլիական և ռուսական նաւային ու ցամաքային սպաներով ու զինուորներով։ Նաև հէլլէն ոստիկան ու նորակոչ զինուորներ՝ խայտաբղէտ զգեստներով, կեանք ու եռուզեռ կայ միշտ։ Նպարավաճառները, սափրիչները, սրճեփները գլուխ քերելու ժամանակ չունին, ամենքն ալ զբաղած են, նաև ճաշարանապետները։ Երկոտասնեակ մը ճաշարաններ կան. միջազգային, ֆրանսական, անգլիական, Նոր-Զէլանտա, Աւստրալիա և Ալճէրիա անուններով կըրող։ Նաև պզտիկ գրավաճառատուն մը, ուրտեղ չարթէ չաբաթ մի քանի հարիւր օրինակ Սելանիկի ֆրանսերէն «L'humanité» թերթէն կուգայ։ Աստուն կանուխ ամենամեծ հաճոյքս կ'ըլլայ ըմբոշխնել այս թերթին օրուան լուրերը, սրճարանի մը անկիւնը բազմած, արեւելեան զովացուցիչ ու քէյֆ պարգեւող սուրճի մը հետ, նաև չմերժելով ինքզինքիս եգիպտական սիկարէթ մըն ալ, զոր մեր գտնուած նաւուն մէջէն գնած եմ, հակառակ ծխելու սովոր չըլլալուս։

Ժամը 10ին կը մեկնիմ գիւղէն, մենաւոր պտոյտ մը կատարելու համար Լէմնոսի շրջակայ բլրակներն ու արտերը։ Մէկ ու կէս ժամէն կը հասնիմ կըղզիին ծովափանց մօտ հրուանդանի մը կատարը, գեղեցիկ ու բանաստեղծական վայր մը, ուրկէ կը դիտեմ լայնատարած ու գեղածիծաղ Եգէականը, պատմական այդ ծովը որ կարծես դարերու մէջէն կը խօսի զեռ պերճաբարբառ՝ մարած ու ամայացած փառքերու յիշատակովը ծփծըփուն։ Ասկից էր որ Պարսից Դարեհորդի Քսերքսէս արքան անցաւ իր ռազմական բանակովը, քերելով Ելլեսպոնտոսի ափերը, և գնաց խորտակելու Ելլատայի փառքը. սակայն Պալլաս ու Պօսիդոն իրենց զայրոյթովը ու վրէժովը չամթահարեցին իր անպարտ բանակը և Աստղաց (մայր Քսերքսէսի) լացաւ ու ողբաց դառնակսկիծ ու հեծեծագին իր ապաշէն ու քաջամարտիկ զաւակներուն կորուստը....

Ց. Հ. ԹՐԳԸՐԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐԸ
ՓՕՐ-ՍԱՅԻՏԻ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն)

Երկուշաբթի

— Մարդահամարի գործողութիւններէն կը տեսնուի, որ Բիթիասէն՝ 24, Եօղուն Օլուքէն՝ 12, Խըտըր Պէյէն՝ 3 ու Վագըֆէն 1 տուն բողոքական ընտանիք կան, ընդամենը 40 տուն։ Իսկ կաթոլիկ՝ 31 ընտանիք կան, 20ը՝ Խըտըր Պէյէն ուր Քաջունեան Քոյրերը վարժարան մը ունէին, 10ը՝ Եօղուն Օլուքէն ու 1 ընտանիք ալ Հաճի-Հապիպլիէն։

Երէկ, կիրակի ցերեկէ վերջ, Պատ. Խանդամուր բացօդեայ քարոզեց խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, մըխիթարելով ու սրտապնդելով ժողովուրդը։

— Երէկ իրիկուն տեղէս մեկնեցան Գահիրէի Կարմիր Խաչի պատգամաւորները, հոս ձգելով իրենց ընկերներէն Պ. Նետուրեանը՝ որ եռանդով աշխատող մը ըլլալը ցոյց տուաւ։ Այս շարքին մէջ պարտք կը սեպեմ յիշատակելու Պատ. Խանդամուրի և Պ. Սէլեանի անունները, որոնք նոյնպէս երկու անխոնջ աշխատողներ են։

— Տեղական Մասնախումբի անդամուհիները, Օր. Ռօզ Պալֆեան, Տիկ. Արշարունի, Տիկ. Տօքճեան և Օր. Սէլեան, գրեթէ ամէն օր բէմբն են ու իրենց մատուցած ծառայութիւնը ամէն գնահատումի արժանի է։ Դժբաղդութիւն մըն է Տիկ. Մ. Մասրաֆի տկար ըլլալը։ Իսկ օտարները, իմանալով որ քանի մը տիկիններու և օրիորդներու վրայ է մնացած 4000 հոգինոց քաղաքի մը բնակչութիւնը հոգալու դժուարին գործը, խումբ խումբ ամէն օր բէմբ կը վազեն օգնելու համար անոնց։ Տեղւոյս Մէսաժըրի Մարիթիմ ընկերութեան տնօրէնին կինը Տիկ. Վօնէռ, Քռէտի Լիօնէի տնօրէնին կինը Տիկ. Պօռդէզ և Տիկ. Քօռօննի, հանգստանալութեան գործին հոգին եղան։ Իսկ բէմբի աշխատութեանց մէջ իրենց թանկագին բաժինը կը բերեն Տիկ. Ասպօ՝ Ֆրանս. Կարմիր-Խաչի առեւնապետուհին, Օրդ.ք Ասպօ, Տիկ. Քռօբինա, Օրդ.ք Պրէսթ, Օր. Մաղէթ, Օր.ք Րիզկալլա և Շովէյիրի քոյրերը։ Վերջինները առաջին օրէն կանոնաւորապէս կը շարունակեն իրենց այցելութիւնը։

— Կիրակի ցորեկին, Քոլոնէլ Նիկօտ պէյ որ օրուան կիրակի ըլլալէն օգտուելով մէկ քանի բարձրաստիճան Անգլիացի զինուորականներու հետ բէմբ այցելած էր, յանկարծ հիւանդացաւ։ Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը նոյն վայրկեանին ինքզինքը շատ գէշ զգաց նաև իր տիկինը, որով երկուքը մէկ հիւանդանոց փոխադրուեցան, ուր անմիջական խնամքներ տարին Միս Րըսէլ ու մեր Կարմիր Խաչի հիւանդապահուհիները։ Աչք բուսած բանին չեմ հաւատար և սակայն մտքէս անցուցի թէ աչքի՞ եկաւ արդեօք Տիկ. Նիկօտ պէյ։ Բայց ինչո՞ւ նաև իր ամուսինը միեւնոյն վայրկեանին հիւանդանար։ Պատճառը ստուգուեցաւ յետոյ որ իրենց առտուան նախաճաշի կաթին խաթարուած ըլլալն է եղեր։ Բազիլօ Օթէլի յաճախորդներուն մեծ մասը միեւնոյն տկարութենէն պառկեր են։ Գահիրէէն Առաջնորդ Սրբազանը, նաև Կարմիր Խաչի Ընկերութիւնը հեռագրով ցաւակցութիւն յայտներ, նաև արագ ապաքինում մաղթեր էին։

— Իտալական «Սէքօլօ» և «Մէսաճէրօ» թերթերու հայասէր թղթակիցը Պ. Բասուլթօ բէմբը այցելեց, ուսեւեկներ բաժնեց, տեղեկութիւններ հաւաքեց և քանի մը շահեկան լուսանկարներ առաւ։

— Այսօր անկարելի եղաւ դպրոցներու բացումը։ Նկատի առնելով աշակերտներու անթիւ բազմութիւնը, պէտք եղաւ վրաններու թիւը 18ի բարձրացնել։ Վրաններէն իւրաքանչիւրը հանգիստ քառասուն հոգի կրնայ պարունակել։ Գետինները փախթով պիտի ծածկուին ու նստարաններ պիտի դրուին որոնք պիտի կրնան նաև բերել գրասեղան ծառայել։ 24 ի չափ ուսուցիչ և օգնականներու ընտրութիւնը կատարեցինք,

որոնք վաղը գործի գլուխ պիտի կանչըւին։ Ասոնցմէ երկու-երեքը կիսաւարտ գոլէճականներ են։ Հետաքրքրական պարագայ մըն ալ սա է՝ որ բաւական թուով գրողներ ունինք հոս, որոնց մէկ երկուքը քիչ մըն ալ բանաստեղծ։ Թերեւս մօտ ատենէն գրական՝ ժողով մըն ալ ծընունդ առնէ սա՛ մերկ ու ամայի աւազներուն մէջէն, եթէ իրենց խմբագրութեամբ թերթ մըն ալ չհրատարակեն...։

Քեմքի դրագէտներու յօդուածներէն մէկ քանի նմոյշ կը ղրկեմ ձեզի ներփակ։

Երեւաքքի

Բացում վարժարաններու։ Միայն մանչերը տեղաւորեցինք այսօր։ Ուսուցիչներուն պաշտօն յանձնուեցաւ հարեւանցի քննութիւնով մը աղայոց կարողութիւնները ճշդել։ 12 վրան լեցուեցան, իրարու վրայ 40ական, մօտաւորապէս 500 մանչ աշակերտով։ Աղջիկներուն համար պատրաստ ունինք 6 վրան. կը յուսանք որ բաւէ։ Վարժուհիներու ընտրութիւնը և աղջիկներու դպրոցին բացումը պիտի կատարուի՝ մանչերունը կարգի մտնելուն պէս։ Դպրոցի զանգակի մը պէտք ունինք. հարկաւ նուիրատու մը կը գտնուի։ 500ի չափ քարէտախտակի նուիրատու մըն ալ կը փնտռուի։ Հայերէն ընթերցումի այլ և այլ դասագիրքեր, հին կամ նոր, այբբենարան, թուղթ, տետրակ, դպրոցական պիտոյք որքան առատօրէն ղրկուին այնքան աղէկ։

— Լուրերու ամենահաճելին՝ որ անակնկալներու ալ ամենէնսիրունը պիտի թուի ընթերցողներուն...։ Մօտերս հայկ. բանակատեղիին մէջ երկու հարսնիք պիտի ունենանք։ Առաջին, Հաճընցիւ գիւղէն վաղուց խօսեցեալ Պ. Օհաննէս Ս. Կէնճօեան պիտի ամուսնանայ ընդ Օր. Խաթուն Պ. Փանոսեանի։ Այս փութկոտ հարսնիքին բուն պատճառը սա է՝ որ մեր հարսնցուն հոս իր խօսեցեալին հետ նոյն վրանին տակ կ'ապրի, ինչ որ գիւղական բարի սովորութեանց համաձայն մեծ ամօթ և մեղք մը ըլլալով՝ խորհեր են վայրկեան մը առաջ վերջ մը դնել իրենց այդ անվայել դրութեան...։ Երկրորդ զոյգն է՝ նոյն գիւղէն Պ. Մովսէս Գ. Խաչուեան և Օր. Վիքթօրիա Ս. Սաատուրեան։ Հայուստեղէնի բաշխումով զբաղող տիկինները այժմ փեսաներուն և հարսնցուներուն վայելուչ հագուստներ պատրաստելու զբաղած են։ Նոյնպէս հարսնիքին հանդիսաւորութեանը համար ջանք չի խնայուիր։ Մանաւոր հրաւիրագիրներ ղրկուած չըլլալով, ընթերցողները կրնան ներկայ իբր զոյգ նկատել...։

— Այս օրերս պիտի ունենանք նաեւ երկու երեք մկրտութիւններ։ Կ'երեւայ ասկից վերջ ունենալիքնիս՝ ծնունդ, մըկրտութիւն և հարսնիք է։ Մահը առանց բնական լրումն է. ու փակագծի մէջ ըսեմ որ այսօր թաղում մըն ալ ունեցանք։ Տարիքոտ ծերուկ մըն էր որ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ։

— Անհրաժեշտ է ամէն մէկ վրան օժտել վառարանով մը (մանղալ), տեղական գործ՝ որուն հատը 10 ղրշ.ը չանցնիր։ Ըսենք 450 վրանի համար 4500 ղրշ. վեր վար 50 ոսկի։ Որքա՛ն յարգի պիտի անցնի այս նուէրը և որքա՛ն անհրաժեշտ պէտք մըն է։ Վաղը ցուրտին անձրեւին անդիմադրելի դեր մը պիտի խաղայ անի։ Թէյ, ապուր եւն. խոհանոցէն մինչեւ վրանները տարուիլը պիտի պաղին։ Ու յետոյ հաղարումէկ օգուտներ պիտի ունենայ ան վերջապէս։ Ո՞ր էր արդեօք այս կարեւոր պէտքը լրացնող հայ բարերարը։ Անհամբեր իր անունին յայտնութեանը կ'սպասենք։

— Բոր-Սախտ հանգանակութեան Դ. ցանկին գումարն է Ե. Ղ. 2802.7, ընդհ. գումար Ե. Ղ. 37920.4։ Սոյն Դ. ցուցակին մէջ կը գտնենք ֆրանս. «....» ազատարար մարտանաւուն սպաներէն և նաւաստիներէն նուիրուած Ե. Ղ. 1242 և սպայ Պ. Թէքէեանի կողմէ երկրորդ անգամ առանձին նուիրուած Ե. Ղ. 100 գումարները։

Ն. ԹՈՒՓԱԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅՈՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Անուրդով.....— Աթէնքէն սեպտ. 12ին քաղուած է ֆրանսական թերթերին. «Ութ հարիւր հազար Հայեր տեղահան լինելով քշուած են դէպ ի երկրին ներսերը. այդ դժբախտների մէկ երրորդ մասը միայն հասած է ղրկուելիք տեղը։ Հայ կիներ և աղջիկներ հարկադրուած են թիւրքական հարէմներին մէջ ապրելու։ Կ. Պոլսի մէջ մէկ ամսականէն մինչեւ երկու տարեկան. հայ երեխաների անուրդով վաճառում եղած է շարունակ մի քանի օր։»

Գաւառի Առաջնորդները. — Սոֆիայի «Հայաստան»ին մէջ կը կարդանք.

«Թուրքիոյ թեմերու առաջնորդներէն իթթիհատական ճիւաղներու գազանութեան ենթարկուած են հետեւեալները.

Տիգրանակերտի առաջնորդ Չլղաթեանը ողջ-ողջ այրուած է, Նիկոմիդիոյ Յովակիմ եպս.ը բանտարկուած, Արմաշի վանահայր Մեսրոպ եպս.ը՝ բանտարկուած, Պրուսայի Դանիէլեանը՝ ձերբակալուած, Կեսարիոյ Պէհրիկեանը՝ ձերբակալուած, Սեբաստիոյ Գալէմքէրեան եպս.ը՝ սպանուած, Եւդոկիոյ Գասպարեանը՝ բանտարկուած, Շապին Գարահիսարի Թորիկեանը՝ կախաղան հանուած, Սամսոնի Համազասպը՝ բանտարկուած, Տրապիզոնի Թուրեանը՝ ձերբակալուած, Քէմախի Հըմայեակը՝ բանտարկուած, Խարբերդի Խորէնեանը՝ սպաննուած, Զարասնճագի Նալպանտեանը՝ կախաղան հանուած, Հալէպի Դանիէլեանը՝ բանտարկուած, Բաղէշի Գալէնտէրեանը՝ բանտարկուած, Կարինի Սաատէթեան եպս.ը սպաննուած։ Մնացածներու վիճակի մասին ոչ մէկ լուր։»

Բաբերդինը. — Ուրիշ հեռագիր մը իմացած ենք արդէն թէ Բաբերդի առաջնորդ Անանիա վարդապետը 8 Հայ ծառուններէ հետ մէկտեղ կախուած է։

Սասունը կը կռուի. — Երեւանէն օգ.տ. 14[27ին հաղորդուած է Թիֆլիզի «Հորիզոն»ին. «Սասունից եկողները հաղորդում են որ Սասունում ապստամբել և կռւում են 12000 Հայեր։ Հացի պաշարը բաւական է երկու ամիս։ Ս. Յովհաննէս վանքի վանահայր Վարդան վարդապետը և Առաքելոց վանքի վանահայր 75 տարեկան Յովհաննէս վարդապետը սպանուած են։»

(Արմենիա)

Թանի նոր ստացուած 23 Սեպտ.ի թիւին մէջ կը գտնենք Ֆրանս. Տօլայէն Նախարարութեան պաշտ. զեկոյցը Սուէտիոյ Հայոց ազատման և Բոր-Սախտ փոխադրութեան մասին։

Նոյն թերթին մէջ կը կարդանք հետեւեալ «մանր լուրը»...

«Միւս կողմէ լուր կը տրուի Մորենինկ Բոսթի թէ Սամսոնի ճամբով Հայաստանէն եկող ճամբորդներ կը պատմեն որ տեսած են ձորեր Հայերու դիակներով լեցուն։ Անոնք կ'աւելցնեն թէ Սվազի, Էրզրումի և Տրապիզոնի վիլայէթներու մէջ հայ բնակչութեան բնաջնջումը գրեթէ կատարեալ է...։»

Տիկ. Րէյնոլտս, որ իր ամուսնին Տր. Րէյնոլտսի հետ 40 տարի գործած է Վանի մէջ և զոր բոլոր Վանեցիք կը պատուէին «Խանում» տիտղոսով, մեռեր և թաղուեր է Թիֆլիսի մէջ։ Վանէն վերջին փախուստին միջոցին սայլէն իյնալով ոտքը կոտրած էր և բստ երեւոյթին մահը առոր հետեւանքն եղած է։ Ցաւալից պարագայ մը սա՛ է թէ՝ ծերունին Տր. Րէյնոլտս, որ ինչպէս ծանօթ է, երկու տարի առաջ Ամերիկա մեկնած էր հանգանակութիւն կատարելու և Վանի միսիոնարական դպրոցը քոլէճի բարձրացնելու համար, իր կնոջը մահուընէն ճիշդ օր մը առաջ հասած է Թիֆլիս՝ ուրկէ կը յուսար մեկնիլ դէպ ի ինքնօրէն վարչութեամբ կառավարուող խաղաղ և ազատ Վան քաղաքը...

Թիֆլիսի մէջ մեռած է նոյնպէս, ժամանակէ, Վանի ամերիկեան միսիոնարական բժիշկ Տր. Ըշըրի կինը՝ Տիկ. Ըշըր, մինչ ինքը բժիշկն ալ պառկած է նոյն հիւանդութեամբ։

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԱԶԳ. ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Գօնսթանցայէն մեզի կը գրեն թէ Ազգ. Հիմնադրամի հանգանակութիւնը յառաջ կը տարուի Ռումանիոյ հայ գաղթներուն մէջ. ժողովուրդը ի նպաստ գաղթականներու եւ կատարուած հանգանակութեանց կը մասնակցի ոգեւորութեամբ։

Ֆօքշանի մէջ յօգուտ Ազգ. Հիմնադրամի հանգանակուած է 2300 ֆրանք։

Իսքէչէի հայ փոքրիկ գաղութը, որ հազիւ 30 տունէ կը բաղկանայ, ի նպաստ գաղթականներու 2450 ֆրանքի կարեւոր գումար մը հաւաքած է։

Շումլայի հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը թատերական ներկայացում մը սարքելով 320 ֆրանքի գումար մը գոյացուցած է Կովկասի հայ կամաւորներուն համար։

—«Հայ Ազգ. Սրահ»ը հրատարակած է Պ. Ժօրժ Վէյսիէի ի նպաստ Հայ Դատին, գեղեցիկ բանախօսութեան բնագիրը Տ. Յ. Սեթեանի թարգմանութեան հետ միասին։ Գրքին գինն է 5 ղրշ. ողջ. հասոյթը պիտի յատկացուի ամբողջովին Հայ Կարմիր Խաչին։

ԱԶԴ

Համագործակցող կուսակցութեանց Ձին. Վարիչ Մարմինը կը յայտնէ հայ հասարակութեան, որ կամաւոր արձանագրուիլ փափաքողները դիմեն Ս. Դ. Հնչակեան ընթերցասրահը։

Արձանագրութեան ժամեր՝ ամէն օր 5—9 յ. մ.

Համագործակցող Կուս.ց Գահիրէի
Գահիրէ Զին. Վարիչ Մարմին
30 Սեպտ. 1915

Հ. Ե. Ք. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ (Գահիրէ)

Յառաջիկայ կիրակի, 3 Հոկտ. 915 ժամը 10.45, Ընկերակցութեանս սրահին մէջ, պիտի բանախօսէ Տիար Արմենակ Առիկեան, նիւթ ունենալով «Դերագոյն ոյժը»։

ՄԱՀԱԶԴ

(Պաշտօնական յայտարարութիւն)

Էվքաֆի նախարարի կեանքին դէմ մահափորձ կատարող Սալէհ Ապտ էլ Լաթիֆ մահուան դատապարտուեցաւ։ Մահավճիռը բրիտանական ուժերու հրամանատար Զօր. Մաքսուէլի կողմէ հաստատուեցաւ։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Պալքաններու մէջ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնք, 30. — Երեսփ. ժողովը ստիպողաբար և ծախհարութեամբ քըւէարկեց կառավարութեան կողմէ ներկայացուած օրինագիծերը պահեստիներու ընտանիքներուն օգնութեան, Մակեդոնիոյ մէջ պաշարման վիճակ հրատարակելու և զօրաշարժի պէտքերուն համար 150 միլիոնի վարկի մը։ Ընդոյ Պ. Վէնիզէլոս յայտարարութիւններ ընելով կացութեան ծանրակշռութեանը վրայ չխօսեցաւ։ Աժ. Հւ.

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Սոֆիա, 29. — Ելեւմտից նախարար Պ. Թօնչէֆ, և վաճառականական նախարար Պ. Պաքալօֆ հրաժարեցան։

Լոնտոն, 29.— Սոֆիայէն վերջին ժամուն հասած լուրեր կ'իմացնեն թէ՝ Պուլկար ելեւմտից և վաճառականական նախարարները հրաժարած են։ Այս երկու նախարարները Գերմանիոյ զատին պաշտպան ճանչցուած էին։ Կ'սպասուի որ քիչ ատենէն պուլկար նախարարութիւնը վերակազմուի։ Միւս կողմէ «Ֆրանքֆուրթէր Զայթունկ» կ'ըսէ թէ՝ Գերմանիոյ Պուլկարիոյ մէջ ունեցած յոյսերը այս փոփոխութեան պատճառով ձախողիլ կ'ըսկսին։ Մօք.

ՍԸՐ ԷՏ. ԿՐԷՅԻ ՃԱՌԸ

Լոնտոն, 29. — Սըր Էտ. Կրէյ Պալքաններու մասին իր ըրած յայտարարութեանը ընթացքին ցոյց տուաւ թէ ինչպէս Գերմանիա գործածեց Աւստրո-Հունգարիան՝ չըթայալուծելու եւրոպական պատերազմը որուն արդիւնքը եղաւ Աւստրիոյ կատարեալ ստորադասութիւնը Գերմանիոյ։ Աւելցուց թէ Թուրքիան որուն շահերը պիտի պաշտպանուէին եթէ չէզոք մնացած ըլլար, Գերմանիոյ կողմէ բռնի մղուեցաւ մասնակցիլ պատերազմին՝ առանց պատճառի և առանց նպատակի։ Թուրքիան ալ Գերմանիոյ ստորադասեալը եղաւ, որպէսզի իրականանայ Գերմանիոյ կայսեր երազը որ է Պէրլինէն Պաղտատ տիրել։ Գերման դիւանագիտութիւնը միեւնոյն եղանակաւ կ'ուզէ իր կամքին ենթարկել Պալքանները, որոնք այսպիսով պիտի կորսնցնէին իրենց անկախութիւնը։ Ասիկա ուղղակի հակառակ է Դաշնակիցներու քաղաքականութեան։ (Տայմզ)։ Ռ.

ՅՈՅԶԵՐ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոն, 29. — Ուսանողներէ և քաղաքացիներէ բաղկացած հսկայ թափօր մը՝ Պուքրէշի մէջ կազմակերպուած հակագերման ցոյցի մը պահուն գերմանասէր լրագրի մը գրասենեակը տակն ու վրայ ըրաւ։ Ռ.

Թուրքիոյ մէջ

Լոնտոն, 28. — Կ'իմացնեն թէ՝ Պոլսոյ «Տէօյչէ Պանք»ի մասնաճիւղը Անատոլու փոխադրուած է։ Միւս կողմէ կ'իմացնեն թէ թրքական իշխանութիւնները Սիլիվրիի ժողովուրդին իմացուցած են որ պատրաստ գտնուին կառավարութեան առաջին նշանին քաղաքէն մեկնելու։ Նոյնպէս կ'իմացնեն թէ անծանօթներ Նուրնէշի կուսակալ Հաճի Ադիլ պէյի տունը մտնելով, անոր երկու տըղաքը և երկու աղախինները սպաննած են։ Մօք.

Լոնտոն, 29. — Թուրքիոյ նախկին գերման զեսպան Պարոն Ֆօն Վանկէնհայմի Պոլիս վերադարձին կ'սպասուի։

Լոնտոնէն հեռագիր մը կ'իմացնէ թէ՝ ֆրանս. «Ռավիեթայէօր» շոգենաւը Սեպտ. 17ին, Կրէտէի ծովեզերքը, թըշնամի ընդծովեայ մը միջոցաւ ընկղմուեցաւ։ Նաւաստիներէն 26 հոգի կրցան ցամաք հասնիլ։ «Ռավիեթայէօր»ը թըշնամիէն գրաւուած նաւ մըն էր որուն անունը փոխուած էր և ֆրանս դրօշակի տակ կը գործէր։

ԱՆԳԼ. ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԱԳԵՏՔԻ ՄԷՋ

Գահիրէ, 29 (Պաշ.)—Պասրաի բրիտանական բանակին ընդհ. հրամանատարը 29 սեպտ. 1915 թուականով հետեւեալը կը տեղեկագրէ։ «Քիւթ էլ Ամարայի առջեւ թշնամի դիրք մը գրաւեցինք՝ բազմաթիւ թնդանօթներով և գերիներով միասին։ Թշնամին դէպ ի Պաղտատ կը նահանջէ։ Մեր ուժերը զանոնք կը հետապնդեն։

Տարտանէլի մէջ

Գահիրէ, 28. — (Պաշտ.) Կէլիպօլուի թերակղզիին վրայ երկուստեք կատարուած գործողութիւնները բաղկացած են միմիայն օդային յարձակումներէ, հրետանիի ռմբակոծութիւններէ և ականի պայթումներէ։ Որոշ պահու մը, Թուրքերը մեր Սուվլայի և Անզաքի ճակատին վրայ ուժգին կրակ մը բացին, որ ընդհ. յարձակումի մը նախաքանը կ'երեւէր, բայց միմիայն Սուվլայի աջակողմէն պզտիկ ուժի մը յարձակումը յաջորդեց անոր։ Թշնամին հրացանի կըրակով գիւրութեամբ ցիրուցան եղաւ։ Երկու ուրիշ յարձակումներ նոյն վախճանը ունեցան, մէկ քանի անգամներ թշնամի օդանաւեր մեր օդանաւի կայանին վրայ ռումբեր արձակեցին, սակայն ոեւէ վնաս չկրցան պատճառել։ Ասոր դէմ մեր օդանաւերը հակայարձակելով, կայարան մը ռմբակոծեցին և քանդեցին, նոյնպէս Պուրկազի մէջ խարսխած նաւերուն լրջօրէն վնասեցին։ 24ի գիշերուան ընթացքին՝ Թուրքերը ֆրանս. պահակաղօրքին վրայ պահապան չունեցող յարձակեցին, որոնց ամէնքն ալ գնդակահարուեցան։

Արեւմտեան ճակատ

Բազէլ, 30. — (Անթել Հ.) Սուշէի և Վիմիի բարձունքներուն վրայ բոլոր օրը կռիւը շարունակուեցաւ։ Ֆրանսացիք բոլոր գրաւուած նոր դիրքերը պահեցին Շամբանեի մէջ Գերմանացւոց քաշուած դիրքերուն առջեւ ուժգին կռիւ. նոյնպէս Մէնիլի հիւս.ի սուր դիրքի մը գրաւման համար, ուր գերման միացորդ ուժեր դեռ կը դիմադրէին։ Ֆրանսացիք յառաջացան Պիւթ տը Թահիւրի զառիվարին վըրայ, քաղաքին մերձավայրերը և Մասիժի հիւսիսակողմը։ Պուա-լը-Բռէթրըի և Աբրըմօնի անտառին մէջ երկուստեք բաւական ուժգին ռմբակոծութիւններ։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՌՈՒՄԲ

Լոնտոն, 29.— Դաշնակիցներու կողմէ՝ երեք օրուայ ընթացքին նետուած ռումբերուն թիւը Բարիզի մէջ 1 միլիոն կը գնահատուի։ Ասոր յաջորդած է յարձակումը։ Ռ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԿՈՉԸ

Բարիզի հրեայ կեդրոնական ժողովատեղին կոչ մը ուղղած է բոլոր չէզոք տէրութեանց մէջ բնակող Հրեաներուն յիշեցնելով թէ Ֆրանսան էր որ նպաստեց Հրէից ազատագրման, մինչդեռ Գերմանիան հակահրէութեան օրրանը եղաւ։ Դաշնակիցներու յաղթանակովն է միայն որ Հրեաները պիտի կարողանան ազատագրուիլ։

Ուաշինկթըն, 29.— Աւստրիա իմացուց Վիէննայի ամերիկեան դեսպանին՝ որ Միացեալ-Նահանգաց յայտնած փափաքին համաձայն Պ. Տումպա ետ պիտի կանչուի։ Ռ.

Արեւելեան ճակատը

Պետրօկրատ, 29.— Տվինսքի շըջանին մէջ յամառ կռիւներ կը շարունակուին։ Վիլէյքաի շրջանին մէջ՝ թշնամւոյն յարձակողականը ետ մղեցինք։ Գերմանացիք՝ Լասթոխանձը գրաւեցին և մենք վերագրաւեցինք։ Յամառ յարձակումները կը շարունակուին։ Թշնամին հրետանիի հարուածներ կը շատցնէ։ Նրէկ մէկ զօրաբաժնի մը վրայ 10,000 մեծ ռումբեր արձակեր։ Կալիսիոյ մէջ՝ Բրիբէթի հարաւակողմը, թշնամին կարեւոր յարձակումներ կը գործէ։ Թարնօբոլի հիւսիս-արեւմտ. կողմը բազմաթիւ խրամատներ գրաւեցինք։ Պուլկար բժշկական ուսանողներ և գեռատի օրիորդներ հիւանդանոցներու մէջ կ'արձանագրուին։ Հ.

Հռոմ, 30. — «Պէնէտէթթօ Պռինի» զոհերը 26 սպայ և 410 նաւաստի կը հաշուուին։ Մաճ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնք, 30.— Պ. Վենիզելօս երեսփոխանական նիստին մէջ յայտարարեց թէ Սերբիա թէ պայմանագրով պարտաւոր էր, թէպէտ Պուլկարիա կը յայտնէ թէ զօրաշարժին նպատակն է զինեալ չէզոքութիւն մը պահել՝ զէնք ձեռք յարձակողական դիտումներ ընդդէմ Յունաստանի եւ իր դաշնակցին Սերպիոյ։ Պ. Վենիզելօս աւելցուց թէ պուլկար զօրաշարժին պատճառաւ յառաջ եկած ծանր կացութիւնը չի կրնար անորոշ կերպով երկարիլ, մանաւանդ թէ Պուլկարիա չի ճանչնար իր եւ իր դրացիներուն միջեւ դաշնագիրներով հաստատուած իրաց վիճակը։ Վերջացուց ըսելով թէ յոյն ժողովուրդը պատրաստ է ընդդիմանալ ուրիշ ոեւէ ազգի մը ճիգերուն որ կ'ուզէ Պալքաններու մէջ գերազանցել։ Կը մաղթէ որ համաձայնութիւն մը յառաջ գայ՝ միաժամանակ զօրացրուում մը կարելի ընելու համար։ Պ. Կունարիս համամիտ եղաւ Պ. Վենիզելօսի յայտարարութիւններուն։

Արեւելեան ճակատը

ԳԵՐՄԱՆ ԶՕՐԱԲԱԺԻՆ ՄԸ ՈՉՆՉԱՑԱԾ

Պետրոկրատ, 30. — Ֆրիտրիխշտատի, Տվինսքի եւ Նովօ-Ալեքսանտրի շրջաններուն մէջ թշնամւոյն յարձակումները ետ մղեցինք։ Թառնօբոլի արեւմտեան կողմը խրամներ գրաւեցինք։ Բրիբէի հարաւակողմը Սթիրի աջ եզերքին վրայ յառաջացանք։ Լեմպերկի շրջանին մէջ գերմանական 35րդ զօրաբաժինը բնաջինջ ըրինք։ Հ.

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ
Imp. Economique, Alex.

ՍԱԿԱՐԱՆ

1 Հոկտեմբեր 1915

		Բացում	Փակում
ԲԱՄՊԱԿ			
	Նոյ.	18 25]32	19 3]32
	Յունվար	19 5]32	19 13]32
	Մարտ	19 15]32	19 11]32
ԲԱՄՊԱԿԻ ՀՈՒՆՏ			
	Նոյ.-Յնվր.	96	96 20]40
ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ			
Թրքական Փոխառ. 1886			Ֆր. 286.—
» » 1903			» 231.—
» » 1911			» 241.—
Ռումելի Երկաթուղի			» 131.—
Բանամա			» 88.—